

## مسئولیت ناشی از نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد در معابر شهری و بین‌شهری

- بررسی حقوقی نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد در معابر شهری و بین‌شهری و مسئولیت ناشی از حوادث مرتبط با آن‌ها چکیده
- چارچوب نظری و پیشنهاد تحقیق چارچوب نظری
- پیشنهاد تحقیق
- روش تحقیق
- بحث و بررسی ۱. ویژگی‌ها و مشکلات سرعت‌گیرهای غیر استاندارد
- ۲. تأثیرات اجتماعی و اقتصادی سرعت‌گیرهای غیر استاندارد
- ۳. بررسی مسئولیت‌های حقوقی ناشی از نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد
- ۴. راهکارها و پیشنهادات برای بهبود وضعیت نصب سرعت‌گیرها
- نتیجه‌گیری

### بررسی حقوقی نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد در معابر شهری و بین‌شهری و مسئولیت ناشی از حوادث مرتبط با آن‌ها

نویسنده: حامد سام دلیری؛ وکیل دادگستری و و مربی رانندگی حرفه‌ای

سرعت‌گیرها به‌عنوان ابزاری مهم برای کاهش سرعت خودروها در معابر شهری و بین‌شهری طراحی می‌شوند. این ابزار در صورتی که مطابق با استانداردهای ایمنی و ترافیکی نصب نشوند، ممکن است باعث بروز مشکلات جدی برای رانندگان، عابران پیاده و به‌طور کلی جامعه شوند. سرعت‌گیرهای غیر استاندارد، به‌ویژه آن‌هایی که فاقد ویژگی‌های ایمنی لازم هستند، نه تنها باعث افزایش خطر تصادفات و آسیب‌های جانی و مالی می‌شوند، بلکه به کاهش کیفیت زندگی شهری و بین‌شهری نیز منجر می‌گردند. این مقاله به بررسی ابعاد حقوقی نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد در معابر شهری و بین‌شهری و مسئولیت‌های حقوقی ناشی از حوادث مرتبط با آن‌ها می‌پردازد و راهکارهایی برای حل این مشکل ارائه می‌دهد. در نهایت، مقاله به بررسی مسئولیت نهادهای مختلف از جمله شهرداری‌ها، پلیس راهنمایی و رانندگی و وزارت راه و شهرسازی در زمینه نظارت و استانداردسازی این تجهیزات پرداخته و مسئولیت‌های قضایی مرتبط با آن‌ها را تحلیل می‌کند.

کنترل سرعت وسایل نقلیه و ارتقاء ایمنی ترافیکی از جمله اهداف اساسی مدیریت عبور و مرور در معابر شهری و بین‌شهری به شمار می‌رود. یکی از ابزارهای تحقق این هدف، نصب سرعت‌گیرها به‌عنوان موانع فیزیکی کاهنده سرعت است. با این حال، در سال‌های اخیر، در بسیاری از نقاط کشور شاهد نصب انواع سرعت‌گیرهای غیراستاندارد، فاقد کارشناسی فنی، و در مواردی بدون مجوز قانونی از مراجع ذیصلاح بوده‌ایم؛ امری که نه تنها کارکرد ایمنی آن‌ها را با تردید مواجه می‌سازد، بلکه موجب بروز خسارات مالی و جانی، نقض حقوق شهروندان، و طرح دعاوی متعدد در مراجع قضایی شده است.

بی‌توجهی به ضوابط مهندسی مصوب، فقدان وحدت رویه در نصب و نگهداری این تجهیزات، و عدم انطباق آن‌ها با استانداردهای داخلی و بین‌المللی، ضرورت بررسی این موضوع از منظر حقوقی را دوچندان می‌سازد. بر همین اساس، تلاش نمودم تا با مطالعه مبانی قانونی، رویه‌های قضایی، و اصول فنی مرتبط، به بررسی ابعاد حقوقی نصب سرعت‌گیرهای غیراستاندارد پرداخته و آثار و تبعات ناشی از آن را از منظر مسئولیت مدنی، کیفری، حقوق اداری و حقوق عمومی تحلیل نمایم.

## چارچوب نظری و پیشینه تحقیق

یکی از مفاهیم کلیدی که در این مقاله به آن پرداخته می‌شود، مفهوم مسئولیت حقوقی است. مسئولیت حقوقی زمانی ایجاد می‌شود که فرد یا نهادی، به واسطه اقدامی که انجام داده یا ترک کرده، باعث نقض حقوق دیگران شود. در این زمینه، مسئولیت نهادهایی که نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد را انجام می‌دهند، به دلیل سهل‌انگاری یا عدم رعایت استانداردهای ایمنی مطرح می‌شود.

نظریه مسئولیت مدنی به‌ویژه در قالب نظریه عمل غیر قانونی برای این‌گونه مسائل بسیار کاربردی است. طبق این نظریه، هرگاه یک فرد یا نهاد باعث ضرر و زیان به دیگری شود، باید مسئول جبران خسارت وارده باشد. بنابراین، مسئولیت نصب‌کنندگان و نظارت‌کنندگان سرعت‌گیرهای غیر استاندارد از جمله شهرداری‌ها و وزارت راه و شهرسازی به‌طور قطعی باید تعیین شود.

در ایران، قوانین مربوط به نصب سرعت‌گیرها و ایمنی معابر به‌طور خاص در منابع مختلف حقوقی و فنی در دسترس است. با این حال، مطالعات دقیق و جامع در خصوص مسئولیت حقوقی نهادها و مقامات مسئول در نصب این تجهیزات، کمبود دارد. در برخی کشورها، به‌ویژه در ایالات متحده و کشورهای اروپایی، تحقیقات گسترده‌ای در زمینه استانداردسازی تجهیزات ترافیکی صورت گرفته است. این پژوهش‌ها بر مسئولیت‌های قانونی ناشی از نصب تجهیزات غیر استاندارد و نقض مقررات مربوط به ایمنی تأکید دارند.

در ایران، کمیته‌های فنی و ترافیکی مختلف نظیر کمیته‌های شهری و وزارت راه و شهرسازی باید به‌طور دقیق‌تر مسئولیت‌های خود را در زمینه نصب و نظارت بر سرعت‌گیرها مشخص کنند. در بسیاری از موارد، فقدان نظارت دقیق، باعث نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد شده است که نتیجه آن بروز تصادفات و آسیب‌های جانی و مالی است.

روش تحقیق در این مقاله بر اساس رویکرد تحقیقات تطبیقی و تحلیلی استوار است. این روش شامل دو مرحله اصلی است:

۱. تحلیل قانونی: بررسی قوانین و مقررات موجود در ایران در خصوص مسئولیت نهادهای مختلف در نصب تجهیزات ترافیکی.

۲. مطالعات تطبیقی: با توجه به تجارب کشورهای پیشرفته در این زمینه، راهکارهای آن‌ها برای استانداردسازی نصب سرعت‌گیرها و مسئولیت‌های حقوقی مربوط به آن‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

برای جمع‌آوری داده‌ها از منابع حقوقی معتبر، آرای قضایی و تحقیقات موجود در زمینه مسئولیت کیفری و مدنی استفاده خواهد شد. این اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و با تجزیه و تحلیل منابع علمی و حقوقی موجود تهیه

می‌شود.

## بحث و بررسی

سرعت‌گیرهای غیر استاندارد معمولاً به دلایل مختلفی نصب می‌شوند که می‌تواند شامل سهل‌انگاری در اجرای پروژه، عدم آگاهی از استانداردهای لازم یا نقص در برنامه‌ریزی باشد. برخی از این ویژگی‌ها و مشکلات عبارتند از:

الف. طراحی و ساخت نامناسب

سرعت‌گیرها می‌بایست به گونه‌ای طراحی شوند که بتوانند به طور مؤثر و ایمن، سرعت خودروها را کاهش دهند. ویژگی‌های طراحی شامل ارتفاع، عرض، شیب و نوع مصالح استفاده شده در آن‌ها باید به طور دقیق بر اساس استانداردهای جهانی و ملی تنظیم شود. برخی از مشکلات عمده‌ای که در سرعت‌گیرهای غیر استاندارد وجود دارد عبارتند از:

- ارتفاع زیاد یا کم: سرعت‌گیرهایی که بیش از حد بلند یا کوتاه هستند، ممکن است به سیستم تعلیق خودرو آسیب برسانند و باعث تصادفات ناگهانی یا از دست دادن کنترل خودرو شوند. این مسئله می‌تواند به آسیب‌های جدی به ویژه در خودروهای سبک و سواری منجر شود.
- عرض نامناسب: سرعت‌گیرهایی که عرض کمی دارند، ممکن است باعث چرخش ناگهانی خودرو شوند یا خودرو را به شدت جابجا کنند. در مقابل، سرعت‌گیرهایی که عرض زیادی دارند، می‌توانند باعث ایجاد ترافیک و انسداد جاده‌ها شوند.
- سطوح ناصاف و ناهموار: استفاده از مصالح بی‌کیفیت یا ساخت غیر استاندارد می‌تواند باعث بروز مشکلاتی نظیر ترک خوردگی سریع سطح یا ناپایداری سرعت‌گیرها در برابر تغییرات دما و شرایط جوی گردد.
- ب. کمبود علائم هشداردهنده و نواقص در نصب
- بسیاری از سرعت‌گیرهای غیر استاندارد فاقد علائم هشداردهنده مناسب هستند. علائم هشداردهنده مانند تابلوهای راهنمایی، چراغ‌های هشداردهنده و علائم خط کشی در مسیر باید به رانندگان اطلاع دهند که سرعت‌گیری در پیش است. عدم وجود این علائم، باعث غافلگیری رانندگان و افزایش خطر تصادفات می‌شود.
- به ویژه در جاده‌های بین‌شهری، که ممکن است رانندگان با سرعت‌های بالا در حال حرکت باشند، نداشتن هشدار مناسب می‌تواند عواقب جدی به دنبال داشته باشد. علائم هشداردهنده باید به طور مؤثر در نقاط مختلف نصب سرعت‌گیرها قرار بگیرند تا رانندگان از قبل بتوانند سرعت خود را کاهش دهند.
- ج. فقدان ارزیابی‌های ایمنی قبل از نصب

سرعت‌گیرها باید پیش از نصب به طور کامل ارزیابی شوند. ارزیابی‌هایی از قبیل بررسی شرایط جوی، شرایط ترافیکی و نیاز به کاهش سرعت در آن ناحیه باید صورت پذیرد. عدم انجام این ارزیابی‌ها موجب می‌شود که سرعت‌گیرها بدون توجه به شرایط خاص هر منطقه نصب شوند و به دلیل ناهماهنگی با شرایط محیطی باعث بروز مشکلات و حوادث غیرقابل پیش‌بینی شوند.

نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد تأثیرات گسترده‌ای بر جنبه‌های مختلف جامعه می‌گذارد. این تأثیرات

می‌تواند به شرح زیر باشد:

الف. آسیب‌های جانی و مالی

از مهم‌ترین تأثیرات منفی سرعت‌گیرهای غیر استاندارد، افزایش خطر آسیب‌های جانی به رانندگان، سرنشینان و حتی عابران پیاده است. این آسیب‌ها می‌تواند شامل شکستگی‌ها، آسیب به سیستم عضلانی-اسکلتی، آسیب‌های داخلی و حتی فوت افراد باشد.

در بعد مالی، آسیب‌های وارده به خودروها به دلیل برخورد با سرعت‌گیرهای غیر استاندارد می‌تواند شامل خرابی سیستم تعلیق، تایرها، چرخ‌ها و حتی موتور خودرو باشد. هزینه‌های تعمیرات خودرو و هزینه‌های پزشکی ناشی از حوادث در این زمینه به‌طور قابل توجهی افزایش می‌یابد.

ب. افزایش ترافیک و کاهش کیفیت حمل و نقل

سرعت‌گیرهای غیر استاندارد به دلیل اثرات منفی بر جریان ترافیک، موجب ایجاد ترافیک‌های شدید و اختلال در حرکت خودروها می‌شوند. این امر می‌تواند باعث افزایش زمان سفر، مصرف بیشتر سوخت و در نتیجه کاهش بهره‌وری سیستم حمل و نقل شهری و بین‌شهری شود. این مشکل به‌ویژه در جاده‌های شلوغ و پررفت‌وآمد شهری و همچنین در مسیرهای بین‌شهری که تقاضای بالایی برای حمل و نقل وجود دارد، می‌تواند تأثیرات جدی بر کیفیت زندگی و اقتصاد منطقه داشته باشد.

ج. تبعات روانی برای رانندگان

رانندگان در مواجهه با سرعت‌گیرهای غیر استاندارد ممکن است احساس اضطراب و استرس کنند. این اضطراب ناشی از ترس از آسیب به خودرو یا برخورد شدید با سرعت‌گیر است که می‌تواند باعث کاهش تمرکز راننده و ایجاد خطرات بیشتر در جاده‌ها شود. علاوه بر این، در صورتی که رانندگان در سرعت‌گیرهای غیر استاندارد دچار حادثه شوند، ممکن است این حوادث برای مدت‌ها بر روحیه و رفتار رانندگان تأثیر منفی بگذارد.

د. افزایش مصرف سوخت

بعد از هر بار کم کردن سرعت و تمایل راننده برای شتاب‌گیری مجدد، با مصرف بیشتر سوخت در خودروها مواجه می‌شویم. چرا که خودروها در زمان شتاب‌گیری، بیشترین مصرف سوخت را دارند.

در ایالات متحده، نصب و بهره‌برداری از تجهیزات کنترل سرعت از جمله سرعت‌گیرها، تابع اصول و استانداردهای مشخصی است که عمدتاً توسط نهادهای تخصصی همچون «اداره بزرگراه‌های فدرال آمریکا» (Federal Institute of Highway Administration – FHWA) و «مؤسسه مهندسين حمل‌ونقل آمریکا» (Institute of Transportation Engineers – ITE) تدوین شده‌اند. این استانداردها در قالب اسناد فنی نظیر راهنمای طراحی (MUTCD) منتشر می‌شوند و رعایت آن‌ها برای نهادهای اجرایی در سطح فدرال، ایالتی و محلی الزامی است.

بر اساس این نظام حقوقی، چنانچه یک نهاد دولتی اقدام به نصب سرعت‌گیر بدون رعایت استانداردهای مصوب نماید و این امر موجب وقوع حادثه یا بروز خسارت گردد، می‌تواند مشمول مسئولیت مدنی به دلیل نقض وظیفه

قانونی مراقبت (Breach of Duty of Care) گردد. در برخی ایالت‌ها، دادگاه‌ها حتی نصب غیرقانونی یا غیرکارشناسی سرعت‌گیرها را مصداق بی‌احتیاطی یا غفلت (Negligence) دانسته‌اند و نهاد مربوطه را ملزم به جبران خسارات وارده کرده‌اند.

برای نمونه، در ایالت کالیفرنیا، مطابق با مقررات محلی و آیین‌نامه‌های شهرداری‌ها، نصب سرعت‌گیر تنها پس از انجام مطالعات ترافیکی و اخذ تأییدیه‌های لازم از کمیته ایمنی ترافیک مجاز است. در پرونده‌هایی که بدون رعایت این الزامات اقدام به نصب موانع فیزیکی شده است، دادگاه‌ها ضمن استناد به استانداردهای ITE، آراء محکومیت علیه مقامات مربوطه صادر کرده‌اند.

در نظام حقوقی جمهوری فدرال آلمان، نصب موانع فیزیکی کنترل سرعت از جمله سرعت‌گیرها (معروف به تابع ضوابط و مقررات مشخصی است که مبتنی بر اصول (Beruhigungsschwellen یا Temposchwellen) فنی، حقوقی و ایمنی عمومی تدوین شده‌اند. مسئولیت نظارت و اجرای این مقررات عمدتاً بر عهده شهرداری‌ها و ادارات راه و ترافیک هر ایالت قرار دارد، اما این اقدامات باید در چهارچوب قوانین فدرال از جمله (Gemeinde) قانون راه‌ها و خیابان‌ها (Straßenverkehrsordnung – StVO) و آیین‌نامه راه‌ها (Richtlinien für die Anlage von Straßen – RAS) انجام شود.

مطابق با مقررات آلمان، نصب سرعت‌گیر تنها در شرایط خاص و پس از انجام بررسی‌های فنی دقیق، ارزیابی تأثیرات ترافیکی و مشورت با پلیس راهنمایی و رانندگی مجاز است. همچنین، مشخصات فنی، ابعاد، علامت‌گذاری و محل نصب این موانع باید کاملاً با دستورالعمل‌های مؤسسات مهندسی ترافیک آلمان (نظیر مطابقت داشته باشد. نصب خودسرانه یا بدون مطالعه این موانع ممکن است به‌عنوان تخطی از اصول (FGSV) ایمنی عمومی و نقض وظیفه مراقبت از شهروندان تلقی شده و موجبات مسئولیت مدنی یا اداری مقامات محلی را فراهم آورد.

دادگاه‌های اداری آلمان نیز در رویه قضایی خود بر لزوم تناسب اقدامات ترافیکی با اهداف ایمنی و جلوگیری از آسیب‌های غیرضروری تأکید دارند. به عنوان مثال، در برخی آراء، نصب سرعت‌گیرهای بلند یا فاقد علائم هشداردهنده که باعث آسیب به خودرو یا خطر برای راکبان موتورسیکلت شده، مصداق نقض حقوق شهروندی و سوءاستفاده از صلاحیت اداری شناخته شده است.

در مجموع، در نظام حقوقی آلمان، کنترل سرعت وسایل نقلیه باید با رعایت دقیق استانداردهای فنی، اصول ایمنی، و ملاحظات حقوق شهروندی انجام شود. این نظم حقوقی و فنی، می‌تواند الگویی مؤثر برای کشورهای باشد که با فقدان دستورالعمل‌های مدون یا اجرا نشده در حوزه طراحی و نصب سرعت‌گیر مواجه هستند.

#### الف. مسئولیت مدنی و جبران خسارت

طبق اصول حقوقی، نهادهایی که مسئول نصب و نظارت بر سرعت‌گیرها هستند، می‌بایست از لحاظ قانونی پاسخ‌گو باشند. مسئولیت مدنی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد حقوقی در این زمینه مطرح می‌شود. این مسئولیت زمانی ایجاد می‌شود که فرد یا نهادی از ناحیه فعل یا ترک فعل خود باعث وارد شدن خسارت به دیگری شود. در این مورد، اگر نصب سرعت‌گیر غیر استاندارد موجب آسیب به فردی شود، فرد آسیب‌دیده می‌تواند با مراجعه به مراجع قضایی از نهاد مسئول، خسارت‌های وارده را مطالبه کند.

نهادهای مسئول شامل شهرداری‌ها، وزارت راه و شهرسازی و پلیس راهنمایی و رانندگی هستند که در نصب، نظارت و ارزیابی سرعت‌گیرها دخیل می‌باشند. در صورتی که این نهادها استانداردهای لازم را رعایت نکنند، باید خسارت‌های مالی و جانی وارده را جبران کنند.

#### ب. مسئولیت کیفی

در مواردی که نصب سرعت‌گیر غیر استاندارد ناشی از سهل‌انگاری عمدی یا نقص در نظارت باشد، ممکن است مسئولین مربوطه تحت مسئولیت کیفی قرار گیرند. این مسئولیت به‌ویژه زمانی مطرح می‌شود که جان و مال مردم در خطر قرار گرفته و مقامات مربوطه نسبت به نظارت و اصلاح وضعیت بی‌توجه بوده‌اند. به‌عنوان مثال، مسئولین شهرداری‌ها یا وزارت راه و شهرسازی ممکن است به‌دلیل نقض قوانین ایمنی و ترافیکی تحت تعقیب قرار گیرند.

#### ج. مسئولیت نهادهای نظارتی

نهادهای نظارتی مانند پلیس راهنمایی و رانندگی و سازمان‌های مربوط به ایمنی جاده‌ها موظف به انجام ارزیابی‌های دوره‌ای از وضعیت معابر و تجهیزات ترافیکی هستند. در صورتی که این نهادها نظارت کافی نداشته باشند و نقصی در نصب یا عملکرد سرعت‌گیرها مشاهده شود، می‌توانند مسئول شناخته شوند. همچنین، نهادهای نظارتی می‌بایست اقدامات اصلاحی فوری را در صورت مشاهده تجهیزات غیر استاندارد انجام دهند. برای پیشگیری از نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد و کاهش عواقب منفی آن‌ها، چندین راهکار اساسی وجود دارد:

- رعایت استانداردهای بین‌المللی: نصب سرعت‌گیرها باید بر اساس استانداردهای جهانی و ملی صورت گیرد. این استانداردها باید شامل ارتفاع، عرض، شیب و جنس مصالح استفاده شده در ساخت سرعت‌گیرها باشند.
- برگزاری دوره‌های آموزشی برای مسئولین نصب: مسئولین نصب سرعت‌گیرها باید دوره‌های آموزشی تخصصی در خصوص طراحی و نصب تجهیزات ایمنی را گذرانده و به‌طور مستمر اطلاعات خود را به‌روزرسانی کنند.
- نظارت دقیق و مستمر: نظارت‌های دوره‌ای توسط نهادهای مسئول، باید به‌طور منظم انجام شود تا از نصب تجهیزات غیر استاندارد جلوگیری گردد و در صورت لزوم، سرعت‌گیرهای غیر استاندارد اصلاح شوند.
- اطلاع‌رسانی به عموم: رانندگان باید از نصب سرعت‌گیرها در معابر آگاه شوند. بنابراین، لازم است که علائم هشداردهنده به‌طور مؤثر و واضح در مسیرهای مختلف نصب شوند تا رانندگان بتوانند سرعت خود را قبل از رسیدن به سرعت‌گیر کاهش دهند.

#### نتیجه‌گیری

نصب سرعت‌گیرهای غیر استاندارد می‌تواند پیامدهای جدی برای ایمنی جاده‌ها و معابر شهری و بین‌شهری داشته باشد. این پیامدها شامل آسیب‌های جانی و مالی، اختلال در ترافیک، و مشکلات روانی برای رانندگان است. مسئولیت نهادهایی که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم در نصب و نظارت بر سرعت‌گیرها دخیل هستند، بسیار مهم است و باید بر اساس قوانین و مقررات موجود پاسخ‌گو باشند. در نهایت، با اتخاذ تدابیر مناسب و نظارت‌های دقیق، می‌توان از بروز چنین مشکلاتی جلوگیری کرده و ایمنی جاده‌ها را افزایش داد.

۱. قانون ایمنی راه‌ها و راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران
۲. قانون مسئولیت مدنی جمهوری اسلامی ایران
۳. آیین‌نامه‌ها و استانداردهای ترافیکی وزارت راه و شهرسازی
۴. دستورالعمل‌های ترافیکی پلیس راهنمایی و رانندگی
۵. مطالعات حقوقی در زمینه مسئولیت شهرداری‌ها در نصب تجهیزات ترافیکی
۶. مقررات MUTCD و ITE Guidelines آمریکا

یک قاضی